
SLÄPP IN DE BALTISKA REPUBLICERNA I EUROPA

NILS ANDRÉN

De baltiska republikernas frihet är en skör planta som kräver omtanke och omvårdnad. Inte bara Sverige borde bli medlem i den Europeiska Unionen. Det är dags att släppa in även de baltiska republikerna. Och det är bråttom.

Det finns i vår media-tyranniserade tidsålder en benägenhet att i stort som smått både överdriva och ta ut allting i förskott. När FN med framgång befriade Kuwait från Irak, var politiker, diplomater och andra experter rörande eniga om att FN äntligen har blivit vad det borde vara. Illusionen skingrades snabbt inför nya kriser, i Somalia och i vad som en gång var Jugoslavien. Det sovjetiska imperiet föll samman och många upplysta experter visste berätta att den eviga freden var nära. När det fyra år senare känns en pust av en isande vind från öster – i form av valresultaten från Ryssland – hörs klangen mäktig och stark från de mediala domedagsklockorna. Alltför ofta saknas nyanserna. Det är alltför lätt att glömma att revolutionära processer brukar ta lång tid att värka ut.

Franska revolutionen började 1789 och slutade enligt historieböckerna 1815. Vår tids europeiska revolution började 1989.... När den ryska förändringsprocessen är slut och vilket dess resultat blir, återstår alltjämt att se.

Ekonomiska medel

Händelserna i Ryssland är en obehaglig men ändå till dels en nyttig läxa. Vad vi just nu kan säga är att ett parti vars ledare, Vladimir Zjirinovskij, före valet öppet pläderat för att Ryssland skall återta de förlorade provinserna och kanske genomföra en ny delning av Polen, med Tyskland som tänkt partner, har vunnit omkring en fjärdedel av mandaten i det nyvalda ryska parlamentet. Efter valet har han dock försäkrat att Ryssland inte skall gå in med militära styrkor i andra stater. Han tror att de "avfälliga" kan tvingas tillbaka med ekonomiska medel. Den aggressiva grundtonen har dock inte ändrats. Till bilden hör också kravet att om-

NILS ANDRÉN är professor emeritus i statskunskap

ställningen av rustningsindustrin skall avbrytas. Det kan därtill tas som ett bevis för bristande ekonomisk realism.

Än så länge balanseras "liberaldemokraternas" inflytande av en president vars makt stärkts av den nya författningen. Men vad skulle hända om Boris Jeltsin försvinner från scenen, på grund av ohälsa eller nederlag i nästa presidentval? Och om det förförda folket till hans efterträdare skulle välja parlamentsvalets segerherre? Demokrati är ofta granne till kaos, särskilt om den grundläggande värdegemenskapen är ringa, om traditioner och erkända spelregler saknas.

Skydd mot Ryssland

De som svarar för vår långsiktiga försvars- och säkerhetspolitik har kanske inte haft så fel, ändå när de också placerade ett nytt tryck eller hot från en stormakt i öster bland möjliga framtids-scenarier. I varje fall har deras farhågor full förståelse i de forna kommuniststater som nu räknar sig till Nord- och Mellan-europa. Det framgår bl a av att den dörr mot väst som symboliseras av nya acronymen PFP *Partnership for Peace* i dessa stater allmänt välkomnas därför att den uppfattas som ett skydd mot Ryssland. Misstron till Sovjetimperiets främsta arvtagare är alltså mycket stor i de forna lydstaterna. Polen har reagerat inför vad det betraktar som ett hot om en ny delning av landet mellan mäktigare grannar och på nytt ställer krav på medlemskap i NATO. Kanske en positiv reaktion från NATO skulle vara den signal

som Ryssland behöver?

Handlingsfrihetsprincip

Vår uppgift just nu bör vara att allvarligt överväga vad som kan göras både för att främja vår egen säkerhet och för att bromsa eventuella tendenser till ny rysk expansionism i vår egen närregion. Det beklagliga är att vår ekonomiska situation sätter hinder i vägen för en försvarspolitik, som tar hänsyn till situationens risker. Den traditionella reaktionen när det blåser kallt är välkänd. Vi sveper in oss i neutralitetspolitikens förhoppningsvis vindtäta och värmande jacka. En sådan politik pläderar socialdemokraterna för. Sedan länge har bristen på neutralitetspolitisk renlärighet varit ett stående tema i Ingvar Carlssons kritik av sin efterträdare. Neutraliteten finns också som en valmöjlighet i den borgerliga, säkerhetspolitiska strukturen. Men inte som en alternativlös maxim. I grunden innebär den nya svenska säkerhetspolitiken en återgång till den handlingsfrihetsprincip, som gällde fram till slutet av 1950-talet.

En återgång till spänning mellan Väst-europa, med USA i ryggen, och ett revanchsuget Ryssland skulle givetvis återställa de yttre förutsättningarna både för NATO och den traditionella svenska neutralitetspolitiken. Men vi bör allvarligt ställa oss ett par frågor: I vilket tidsperspektiv är ett "nytt" Ryssland åter ett trovärdigt hot? Och är det vår gamla, välkända hybrid mellan en igelkott och en snäcka i sitt skal som är vad Sverige och Nordeuropas säkerhet skulle kräva inför

ett förnyat tryck från öster. Den situation som ligger i det mest hotfulla baltiska scenariet är just av det slag som enligt Carl Bildts tal i november på Utrikespolitiska Institutet i Stockholm skulle kunna leda Sverige till att avvisa neutralitet, för att som icke-krigförande land ha en folkrättslig grund för att ge bistånd.

Serbiskt grannskap

Det har – ända till det ryska valet – varit vanligt att avfärda tanken på ett ryskt hot som något mycket avlägset, och egentligen ganska orealistiskt. Det är säkert riktigt om man tänker sig en förnyad rysk roll som en världsmakt. Men som ett "Serbien" mot sina grannar har Ryssland säkert redan i dag alla erforderliga resurser, och därtill ett åtminstone delvis fungerande kärnvapen.

Därför är den primära uppgiften inte att bestämma vad Sverige bör göra, om ett nytt kallt krig skulle bryta ut, eller än värre, om det skulle bli ett hett krig i Europa. Uppgiften är att redan nu konsolidera Östersjöområdet, så att en eventuell nationalistisk regim i Ryssland inte frestas att gå i Peter den stores spår – mot svaga grannar i Baltikum, i Finland och mot Sverige. Det var en för stor uppgift redan för 1600-talets svenska stormakt och långt mer så för dagens lilla Sverige. Men låt oss vända på den gamla trösterika "marginaldoktrin" som säger att en stormakt endast kan utnyttja en marginell del av sina resurser vid en operation mot Sverige. Låt oss i stället säga att den marginella insats Sverige kan göra för att

bygga upp ett trygghetssystem i Östersjön – till egen och hela regionens fromma – kan bli ett viktigt, och kanske avgörande säkerhetspolitiskt tillskott. Först av allt måste vi själva bygga in oss i Europa.

Det gäller inte bara Sverige utan också om Finland, som redan är på god – kanske bättre – väg in i unionen, och om de tre baltiska republikerna.

Chimär suveränitet

För att främja stabiliteten i Östersjöområdet bör vi spola småkrafset i EU-debatten och koncentrera oss på det väsentliga. Detta är att helt och hållet och så snart som möjligt komma in i det europeiska huset, så att vi kan påverka dess sätt att fungera och så att det ger oss skyddet av att tillhöra den europeiska gemenskapen. Ställningstagandet till EU-medlemskapet är inte bara, eller ens främst, en fråga om att väga förlusten av en allt mera chimär suveränitet mot vinsten av att få vara med och bestämma om Europas afärer. Ju mer oredan växer i vår omvärld, desto viktigare blir medlemskapet som instrument för vår säkerhetspolitik. Det bidrar till att stabilisera vårt område och därmed också till att öka vår egen trygghet.

Om man skulle tro de många kritikerna av EU och av den officiella svenska Europapolitiken, skulle medlemskapet öka vår egen osäkerhet i otrygga tider. I själva verket måste det vara tvärtom. Ju större osäkerheten blir i vår nära omvärld, desto viktigare blir det att tillhöra

en stabil organisation sammanhållen av starka intressen och lojaliteter. Desto viktigare blir det att säga ja till Europa. Låt oss inte falla för politiska bedragare eller eget självbedrägeri till att tro att det var vårt neutralitetspolitiska dubbelspel som räddade freden i Nordeuropa under det kalla kriget. Det var NATO:s styrka och båda blockens diplomati. Vi var, trots Undén, trots Palme och hans efterföljare, egentligen bara moraliserande åskådare.

Alltid européer

Ett ja till Europa betyder inte att vi förnekar oss själva och vårt förflutna. I Europaunionen förblir danskarna danskar, tysarna tyskar, fransmännen fransmän osv. Svenskarna kommer att förbli svenskar. Europa borde inte uppfattas som något nytt och avskräckande. Tvärtom. Vi har i grunden alltid varit européer. "Blott barbariet var en gång fosterländskt", docerade den lärde skalden och Växjöbiskopen Esaias Tegnér. Eller, med andra ord, vår historia har alltid varit en – mer eller mindre marginell – del av den europeiska historien. Därför betyder ett ja till Europa också ett ja till Sverige, till Norden och till Östersjöregionen.

För att nå det angelägna målet att vårda den ömtåliga planta som heter de baltiska republikernas frihet, krävs det dock mycket mer än att EU:s gräns flyttar fram till Östersjön och Finska viken. Skuggan från öster gör det angeläget att Estland, Lettland och Litauen så snart som möjligt upptas som medlemmar i EU-unionens europeiska gemenskap.

Och det bör ske, innan farorna blivit akuta, innan ett medlemskap av någon kan uppfattas som en hotande upptrappning av en spänd yttre situation. Det borde vara en uppgift för alla demokratier kring Östersjön – både medlemmar och kandidater till medlemskap – att med en snabb diplomatisk offensiv mot Bryssel öppna vägen till Europa för de tre republikerna.

Utmanande gränsdekoration

Europa med olika format och benämningar, EU, WEU, EFTA, EES, ESK, måste se till att de baltiska republikerna inte uppfattas som en utmanande gränsdekoration kring ett sargat och bittert Ryssland utan som en integrerad del av det nya, förenade Europa.

Sverige kan agera inom tre av dessa organisationer och dessutom som medlem av det Baltiska rådet – inom ramen för dess fastslagna uppgift att stödja demokratiseringsprocessen i de forna kommunistiska staterna. Vi bör fullfölja den dubbla baltiska politik som förts under de senaste åren: genom ekonomiskt och annat stöd och samverkan och genom diplomatiskt stöd till kraven på ryskt tillbakadragande av trupperna. Men samtidigt bör vi fortsätta att uppmuntra och stödja de krafter i de baltiska republikerna – särskilt i Estland och Lettland – som eftersträvar en rimlig politik mot sina stora ryska minoriteter, präglad av respekt för mänskliga- och medborgerliga rättigheter. Trots att just dessa egenskaper saknades hos de forna sovjetiska herrarna.